

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

Sosyal Adaletin Geliştirilmesinde Yoksulluğa Yönelik Makro Güçlendirme Politikaları

Macro Empowerment Policies For Poverty in Promoting Social Justice

Hasan DOĞAN

Doç. Dr., T.C. Cumhurbaşkanlığı, Özel Kalem Müdürü, Büyükelçi

hasandogan1@gmail.com

Orcid ID: 0000-0001-7810-0966

Öz: Yoksulluk sorunu gelişmiş ve gelişmekte olan tüm dünya ülkelerinin yaşadığı ciddi bir sorundur. Bu sorunun çözümü öncelikle ekonomik anlamda kalkınmaya, sürdürülebilir istihdam politikalarına ve bu alanda sosyal adaleti geliştirilecek sosyal politikalara bağlıdır. Yoksulluk genellikle yoksunluk, geri kalmışlık, güçsüzlük, dışlanma, gelişim ve iyilik halinden yoksunluk, düşük yaşam kalitesi gibi tanımlar çerçevesinde ele alınmaktadır. Yoksulluk içinde yaşamak, yaşamdaki temel maddi ihtiyaçlardan yoksun olarak yaşamak demektir. Yoksullar aynı zamanda psikolojik, sosyal, kültürel, politik ve çevresel faktörlerden de etkilenmektedir. Tüm bunlar maddi yoksunluktan daha az önemli olmamakla birlikte yoksulları güçsüzleştiren etkenler arasındadır. Hızlı bir kalkınma sürecinde olan ülkemizin ekonomik ve sosyal göstergeleri son yıllarda ciddi anlamda iyileşmeler göstermektedir. Ülkemizde reel sektörün gittikçe güçlenmesi, ihracatın artması, enflasyonun kontrol altına alınması gibi ekonomik anlamda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Sanayide ve savunma sektöründe milli ve yerli kalkınmaya öncelik verilmesi ekonomide ayrı bir katma değer meydana getirmiştir. Ekonomik düzeyde yaşanan bu olumlu gelişmeler aynı zamanda sosyal politikalara da yansımıştır. Ülkemiz, bugün insani gelişme göstergelerinden olan en yüksek insani gelişmişlik kategorisine girmiştir. Ancak ekonomideki bu olumlu gelişmeler, yoksulluk ve işsizlik gibi sosyal sorunların etkisini ne yazık ki hafifletmemiştir. Kalkınmanın olumsuz etkilerinden biri olan yoksulluk ve bunun neden olduğu birçok sosyal sorun geliştirilen etkili sosyal politikalarla kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Kentsel düzeyde yaşanan yoksulluk ise sürekli değişmektedir. Kadınlar, çocuklar gibi yeni yoksul grupların yaşadığı sorunlar yaşamsal boyuta dönüşebilmektedir. Güçlendirme, var olan bir şeyi daha da güçlü hale getirmektir. Sosyal hizmet, insan davranışı ve sosyal sistem teorilerinden yararlanarak, insanların çevreleriyle etkileşim kurdukları alanlara müdahale eder. Sosyal hizmette insan hakları ve sosyal adalet temeldir. Sosyal hizmette güçlendirme yaklaşımı; mikro, mezo ve makro düzeyde değişimi ortaya koymak için sıklıkla kullanır. Sosyal hizmette güçlendirme, bireylerin, grupların, toplumların ihtiyaç duydukları politik güce ulaşmasına yardımcı olmak ve bu insanları sınırlandıran kurumlarda ve politikalarda değişiklik yapmayı hedefler. Bu çalışmada; toplumsal kalkınma sürecine bağlı olarak yoksulluğun genel görünümü ve son yıllarda birey, grup ve toplumların kendi iç kaynaklarını harekete geçirmeyi hedefleyen multidisipliner bir ele alış ile güçlendirme yaklaşımının temel özellikleri ve gelecekte yoksulluğun çözümüne yönelik olarak makro düzeyde sosyal adaleti inşa etmeyi amaçlayan ne tür sosyal hizmet ve sosyal politika müdahalelerine ihtiyaç duyulduğu tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, sosyal adalet, multidisipliner yaklaşım, sosyal hizmet, güçlendirme.

Abstract: Poverty problem is a serious problem experienced by all developing and developed world countries. The solution to this problem depends primarily on economic development, sustainable employment policies and social policies which based on social justice to be developed in this area. Poverty is generally addressed within the framework of definitions such as deprivation, backwardness, weakness, exclusion, development and

Geliş Tarihi:26.06.2023

Kabul Tarihi:02.08.2023

Yayın Tarihi:31.08.2023

Atıf: Doğan, H. (2023). Sosyal adaletin geliştirilmesinde yoksulluğa yönelik makro güçlendirme politikaları. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20(2), 496–508. Doi: 10.33437/ksusbd.1325405

well-being, poor quality of life. Living in poverty means living without the basic material needs in life. The poor are also affected by psychological, social, cultural, political and environmental factors. All of these are no less important than material deprivation, but are among the factors that weaken the poor. Economic and social indicators of our country, which is in a rapid development process, have been improving significantly in recent years. In our country, there have been important economic developments such as the real sector getting stronger, increasing exports and controlling inflation. Giving priority to national and domestic development in industry and defense sector has created a separate added value in the economy. These positive developments at the economic level have also been reflected in social policies. Our country has entered the highest human development category, which is one of the indicators of human development today. Unfortunately, these positive developments in the economy have not been able to alleviate the impact of social problems such as poverty and unemployment. Poverty, which is one of the negative effects of development, and many social problems caused by it, are tried to be controlled by effective social policies. The urban poverty is constantly changing. Problems experienced by new poor groups such as women and children can turn into a vital dimension. Empowerment is to make something even stronger. Social work intervenes in areas where people interact with their environment, taking advantage of human behavior and social system theories. Human rights and social justice are essential in social work. Empowerment approach in social work; uses frequently to create change at micro, mezzo and macro levels. Empowerment in social work aims to help individuals, groups, and societies reach the political power they need and to change policies and institutions that limit these people. In this study; the general view of poverty depending on the social development process and the main features of the empowerment approach aiming to mobilize the internal resources of individuals, groups and societies in recent years and to build social justice what kind of social work and social policy interventions are needed for the solution of poverty in the future are discussed.

Keywords: Poverty, social justice, multidisciplinary approach, social work, empowerment.

GİRİŞ

Yoksulluk, bütün dünyada milyonlarca insanın muzdarip olduğu, ciddi sorunlara yol açan çok boyutlu ve karmaşık bir sosyal sorundur. Yoksulluk hakkında çok farklı görüşler ileri sürülmektedir. Tanımlanması ise ülkeden ülkeye değişmektedir. Ancak belirlenme ölçütü ne olursa olsun, yoksulluğun diğer sosyal sorunlarla neden-sonuç ilişkisine sahip olduğu bir gerçektir. Yoksulluğa tek bir neden değil, bireysel ve toplumsal düzeyde birçok neden etkide bulunabilmektedir. Aynı şekilde yoksulluk birçok sosyal sorunu da beraberinde getirmektedir.

Yoksulluk, hem sosyolojik hem ekonomik hem de hukuki, dini, kültürel boyutları olan, bu temelde farklı tanımlara sahip bir kavramdır. Yoksulluk, gelişmiş ülkelerde dâhi küresel düzeyde varlığını hala korumakta ve sürdürmektedir. Her ne kadar yoksulluk sorununun giderilmesine yönelik çalışmalar yapılsa da istenilen sonuçlara bir türlü ulaşamamaktadır. Bunun nedenleri arasında ülkelerin farklı ekonomik ve sosyo-demografik yapıya sahip olması, içinde bulunduğu refah durumu ve sosyal refaha ayırdığı pay, gelişmişlik düzeyi, uyguladığı sosyal politikalar ve sosyal yardım programları yer almaktadır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler iktisadi kalkınma açısından karşılaştırıldığında önemli makroekonomik göstergelerden biri gelir dağılımı, diğeri ise yoksulluktur. *Gelir dağılımı*, belirli bir dönemdeki toplam gelirin elde edilmesine katkıda bulunanların bu gelirden aldıkları paylara verilen addır. *Eurostat'ın tanımına göre yoksulluk*, bir ülkenin yoksulluk oranı gelirleri ortalama milli gelirin %60 altına düşen hane halkının yüzdesini ifade etmektedir. Yoksulluğun azaltılması, ülkelerin gündemini oluşturan kalkınma stratejilerinin temel başlıklarından birisidir. Gelir dağılımı ve yoksulluk arasında sıkı bir ilişki vardır. Belirli bir gelir düzeyinde gelir dağılımı eşitsizliği ne kadar yüksek ise yoksulluk oranı da o denli yüksektir. Gelir dağılımında eşitsizliğin artması geçim sıkıntısına yol açar, ekonomi sağlıklı ve istikrarlı bir şekilde büyüyemez. Mutlak yoksulluk, hanehalkı veya kişilerin ihtiyaç duydukları asgari gelir ve harcama düzeyidir (İzgi ve Alyu, 2018; Türkan ve Sezer, 2019).

IFSW (2015) tarafından yayınlanan *Sosyal Hizmet Uzmanları (SHU)'nın Ekonomik Krize Etkileri* adlı raporu; bazı sosyal sorunların gelecekte önemli düzeyde artacağına dikkat çekmiştir. Bu sosyal sorunlar, artan yoksulluk (özellikle çocuk yoksulluğu), artan gelir dengesizlikleri ve eşitsizlik, koruma altındaki çocuk sayısında artış, madde bağımlılığında artış, evsizlik sorununda gözle görülür artış, artan suç oranları, dilencilik yapan kişi sayısında artış, çalışma yaşamında istismar (düşük ücretler,

artan iş saatleri), çocuk ihmal ve istismarında artış, ücretlerde ve sosyal refah harcamalarında kesintiler, iş yükünde görülen artışlar, sosyal adaletin zayıflaması ve olumsuz çalışma koşulları şeklinde belirtilmiştir.

Sosyal hizmet ve sosyal politikada son yıllarda etkin bir şekilde kullanılan güçlendirme yaklaşımı; müracaatçıların güçlerini fark etmesi ve kullanmasına yardımcı olmak için hem bir süreç hem de bir çıktıdır. Güçlendirme, insanların, örgütlerin veya toplumların kendi yaşamları üzerinde kontrol yetisine sahip olmasını ifade eder. Güçlendirme, bireylerin, grupların, toplumların ihtiyaç duydukları politik güce sahip olmasına yardımcı olmak ve bu bireyleri, grupları ve grupları sınırlandıran kurumlarda, politikalarda, tutumlarda değişiklik yaparak müracaatçılarla çalışma tekniğidir. Bu çalışmada genel anlamda yoksulluğun nasıl ele alındığı, yoksulluğun neden ve etkileri, güçlendirme literatürü, yoksullukla mücadelede sosyal yardımların önemi ve gelecekte yoksullukla mücadelede sosyal adaleti güçlendirmeyi amaçlayan makro düzeyde hangi politikalara daha fazla önem vermemiz gerektiği tartışılmıştır.

Yoksulluğun Tanımlanması

Yoksulluk genellikle geri kalmışlık, güçsüzlük, dışlanma, gelişim ve iyilik halinden yoksunluk, düşük yaşam kalitesi gibi tanımlar çerçevesinde ele alınmaktadır. Halen dilimizde mevcut olduğu şekliyle Osmanlı Hukuk sisteminde ve İslam Hukuku literatüründe yoksul kelimesinin karşılığı olarak fakir ve miskin kelimelerinin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Fakir nisap miktarı (belirli bir sınırın) altında malı olan, miskin hiçbir mal varlığı bulunmayan kişiyi ifade etmektedir (İbnü'l-Hümâm, 2003). Yoksulluk içinde yaşamak, aynı zamanda yaşamdaki temel maddi ihtiyaçlardan yoksun olarak yaşamaktır. Yoksullar psikolojik, sosyal, kültürel, politik ve çevresel faktörlerden de etkilenmektedirler. Tüm bunlar maddi yoksunluktan daha az önemli olmamakla birlikte, yoksulları güçsüzleştiren etkenlerdendir. Yoksul bireylerin pek çok alandaki mahrumiyeti hem maddi hem de maddi olmayan faktörlere bağlıdır. Bununla birlikte yoksulluk yalnızca bireysel faktörlere bağlı olarak da açıklanamaz. Aynı zamanda ekonomik, kültürel, sosyal, çevre ve politika düzeylerinde farklı dış faktörlere de bağlıdır. Toplumsal yapıdaki bozulma, sosyal dışlanma, eşitsizlik ve ayrımcılık daima yoksullar üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Bunlar sıklıkla yoksulların kendilerini güçsüz ve savunmasız hissetmelerine neden olur (Owlcation, 2018; akt. Yalçın, 2020).

Günümüzde yoksulluğun bir sorun olduğu ve mücadele edilmesi gerektiği hakkında ortak bir görüş bulunmaktadır. Bununla birlikte, yoksulluğun neye odaklanması gerektiği, yoksulluğun oluşma sürecinde kiminle ve nasıl ilişkili olduğu, geçici bir durum mu olduğu, derinliği (çok yoksul ya da görece yoksul), farklı grupların yoksul olma riski ya da yoksulluğun çocuklara, yaşlılara, kadınlara dayalı boyutları gibi hususlara ilişkin tam bir görüş birliğine varılmış değildir. Yoksulluğu neyin oluşturduğuna ilişkin anlaşmazlık yoksulluğun sebepleri ve farklı nedenlere dayandırılan yaklaşımlardan kaynaklanmaktadır. Yoksulluk hakkında ne yapılacağına ilişkin anlaşmazlıklar da mevcuttur. Bazı politika yapıcılar ve savunucular için, yalnızca yoksulluğu azaltmak bir amaç olmakla birlikte, diğerleri yoksulluğun kapsamı ve derecesi ile düzeyini azaltmak ve yoksulluğu tamamen ortadan kaldırmak amaçlanmıştır (Riddell, 2004; akt. Yalçın, 2020).

Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluk değişik biçimlerde şekillenmektedir. Toplumun tabakalaşması sonucu bir kesim daha alt katmanda yer almaktadır. Altta kalan bu tabaka ise yoksul olarak yaşamak durumundadır. Söz konusu yoksul kesim gelir, eğitim, sağlık gibi kaynaklardan daha az yararlanmakta ve bunlar üzerinde daha az kontrole sahip olmaktadır.

Yoksulluğa yönelik popüler yaklaşımlar yoksulların neden yoksul olduğu, nasıl davrandıkları ve yoksulluğun ölçümlerine fazla önem verilmesi bilimsel yoksulluk yaklaşımlarına istenilen dikkatin verilememesinin sebeplerinden olabilir. Bu nedenle yoksulluk değerlendirmeleri kavramsal olarak belirsiz olup, metodoloji yönünden tereddütler bulunmaktadır. Birçok analistin üzerinde anlaşıldığı tek bir nokta vardır ki bu, insanlık tarihi içinde yoksulluğun tek bir nedeninin bulunmadığıdır.

Yoksullukla ilgili sayısız literatür mevcuttur. Yoksulluk, çok boyutlu olması, düşük gelirli ve yoksulluk sınırı altında yaşayan bireylerin uygun olmayan işlerde çalışması, kötü sağlık koşulları

içerisinde yaşaması, dışlanmaları, yeterli beslenememesi, eğitimsiz kalması, aşağılanması ve şiddete uğraması, güçsüzleştirilmesi gibi sorunlara yol açmaktadır.

Yoksulluğun tek bir nedeni ve çözümü yoktur. Bununla birlikte bu gibi karmaşık olguların küresel yoksulluk koşullarını oluşturmak ve sürdürmek için etkileşim kurma yollarını anlamada ve dünyadaki yoksullukla mücadele de önem taşıdığı söylenebilir. Bireyleri yoksulluğa iten nedenleri anlamak aynı zamanda onların yoksulluktan kurtulmalarına yol gösterici olabilmektedir. Bununla birlikte küresel düzeydeki yoksulluğa neden olan diğer faktörler ise aşağıdaki gibi açıklanabilir (Koşar, 1989; UNICEF, 2004; Işıkhani, 2020; Yalçın, 2020).

1. Ülkelerin Geo-stratejik ve Geo-politik Konumu: Ülkelerin konumları, aynı zamanda ülkedeki toplulukların yeri, iklim, ekolojik yapı, göç insanların yoksul olmasında etkilidir. Dağlar, çöller, bataklıklar gibi coğrafi, fiziki ve ekolojik faktörler bazı bölgelerde yaşam koşullarını daha olumsuz hale getirebilmektedir. Bu, aynı ülkedeki bazı kırsal bölgelerin diğerlerinden neden daha yoksul olduğunu açıklamaktadır. Kırsal alanda ve erişimin sınırlı olduğu bölgelerde yaşayanlar daha fazla yoksulluk yaşamaktadır. Diğer ülkelerde bazı bölgelerin ülkenin temel ekonomi ve sanayi merkezlerinden uzakta olduğu görülmektedir. Bu gibi bölgeler; yollar, marketler, sosyal ve sağlık hizmetleri, okullar ve ekonomik olanaklardan daha uzak yerlerde konumlanmıştır. Bu durum bölge halkının destek ve yardıma ulaşmalarını olanaksız hale getirmektedir. Ülkelerin savaşa, iç çatışmalara ve gerginliklere olan yakınlığı ve konumu da anlamda yaşayabileceği yoksulluk, işsizlik, şiddet, göç gibi sosyal sorunların artmasına neden olabilir.

2. Kalkınma Sorunları: Araştırmalar göstermektedir ki bir ülke ekonomik olarak geliştiğinde yoksulluk azalmaktadır. Eğer ülkedeki milli gelir eşit olarak dağıtılmıyorsa, yoksul ülkeler daha da yoksul olma riski altındadır ve bu ülkelerdeki bireyler söz konusu yoksulluğu daha çok hissetmeye başlamaktadır.

3. Bölgesel Çatışmalar ve Gerilimler: Dünyada mutlak yoksulluk içindeki ülkelerin yaklaşık %33'ü çatışma bölgelerinde yaşamaktadırlar. Bugün Ukrayna, Afganistan, Suriye, Libya ve Irak gibi ülkeler zor zamanlardan geçmekte ve yoksulluk bu gibi bölgelerde daha da yaygınlaşmaktadır. Gerilim ortamı kitlesel insan ölümleri, felaketler, açlık ve şiddet, alt yapı ve düzenin bozulması, ekonomik yatırım ve iş gücü kalitesinde düşüşle sonuçlanmaktadır. Bu durumlar, yoksulluğun etkisinin giderek artmasına neden olmaktadır.

4. Doğal Afetler: Depremler, kuraklık, sel baskını, göç, kasırga ile ölüm, hastalık ve gelir kaybına neden olacak doğal olaylar bu grupta yer alır. Etiyopya'da 1978 ve 1998 yıllarında 1 milyondan fazla insanın ölümü ve yerinden edilmesiyle sonuçlanan kuraklık ve kıtlık yaşanmıştır. Daha ulaşılabilir bölgelerdeki aileler yoksulluktan kurtulabilmişlerdir ancak, daha uzak ve ulaşılabilirliği zor bölgedekiler daha uzun süreli zarara uğramışlardır. Son dönemlerde dünyada ve ülkemizde yaşanan deprem, sel, yangın gibi doğal afetler binlerce insanı evsizlik, işsizlik ve yoksullukla karşı karşıya getirmiştir. 2020'nin başında Avustralya Kıtası'ndaki orman yangınlarının tüm adaya hatta dünyanın ekolojik ve iklimine olan etkisi örnek olarak verilebilir.

5. Sağlık, Engellilik ve Eğitim Durumu: Ülkeler sıtma, HIV/AIDS gibi hastalıklardan etkilenmişse, yoksulluk bu ülkelerde daha da ağır yaşanmaktadır. Hastalıklar ölümlere neden olmakta ve çocuklar ailesiz ve korumasız kalabilmektedir. Örneğin 2020'nin başından bu yana tüm dünyayı kasıp kavuran Covid 19 virüsünün neden olduğu ölümler (2023 Mayıs ayı itibarıyla ölü sayısı 5 milyonu aşmaktadır) ve virüsün gün geçtikçe yayılması insanların yaşadığı kaygıyı ve paniği etkilemektedir.

Engelli üyeye sahip ailelerdeki gelir daha az olmaktadır. Bazı toplumlarda engelli bireyler daha aşağı görülmekte ve miras gibi haklardan yoksun bırakılmaktadır. Söz konusu bireyler, damgalanmakta ve toplum dışına itilmektedir. Bu bakış ailelerin iyilik halini olumsuz etkilemektedir. Engelli bireye sahip ailelerde yoksulluk oranı %15-44 daha fazladır. Eğitim olanaklarından ve yetenekten yoksun bireyler kendilerine yardım edemezler, hastalıkları önleyemezler ve bir şeyleri yapabilmek için yeni yollar bulamazlar. Problemlerle başa çıkma yöntemleri ya yoktur ya da sağlıksızdır. Bu durum, yoksulluklarının daha da kötüleşmesine ve önceki durumlarına göre daha savunmasız olmalarına yol açar.

Yoksulluk Kısır Döngüsü: Yaşamı boyunca yoksul olan ailelerin yoksulluğu çocuklarına aktarması daha olasıdır. Bu aileler, çocukları için eğitim sağlayamaz ve çocukları yetenek ve beceriden uzakta büyüyebilir. Çocuklar, ailenin işlerini sürdürmeye devam eder ve benzer durumdaki ailelerden biriyle evlenir, böylece kendi çocukları da aynı geleneği sürdürmek durumunda kalabilir. Örneğin dededen toruna geçen sosyal yardımın sürmesi aslında yoksulluk olgusuyla çalışmanın zor olduğu ve onunla başa çıkmanın tek bir yolunun olmadığını bize göstermektedir.

Yoksulluğun Etkileri

Yoksulluk mikro düzeyde yoksulların bireysel ve hane özellikleriyle ilgili olduğu kadar, makro düzeyde küresel, ulusal, bölgesel ve yerel sosyo-ekonomik olguların da etkisindedir. Genel olarak yukarıda ifade edilen bazı küresel yoksulluk nedenlerinin ülkemizdeki durumla benzer olduğu, küreselleşme, daha düşük ücretler, işsizlik, çalışma koşulları, informel sektördeki yaygınlık, adaletsiz gelir ve kaynak dağılımının da bu nedenler arasında olduğu söylenebilir. Ülkedeki bölgeler arasındaki farklılıklar, göç, çalışma yaşamı için gereken nitelikten yoksun olma gibi nedenler söz konusudur (Gül ve Sallan Gül, 2008).

Dünyadaki yoksul bireylerin yarısından fazlasını kadınlar oluşturmaktadır. Bununla birlikte çalışan yoksulların çok büyük bir kesimini de kadınların oluşturduğu bilinmektedir. Kadınların istihdama katılma oranlarının düşük olması, ücretsiz aile işçiliği, iş güvencesinin azlığı yoksullaşmalarını etkilemektedir. Kentsel alanlarda yaşayan yoksulların karşılaştıkları en önemli problemlerin başında barınma yoksulluğu, işsizlik ve güvenliğin olmamasıdır. Bu nedenle sosyal adaleti güçlendiren, büyümeyi hızlandıran siyasal ve ekonomik istikrarın sürdürülebilir olmasını sağlayan tüm politikalar kentsel yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunur.

Yoksulluk belki de binlerce zorluğa neden olur. Bu etkiler söz konusu yoksulluğun türüne bağlı olarak değişmektedir. Yoksulluğun etkilerine aşağıdaki başlıklar altında kısaca değinilmiştir:

Açlık, Sağlık ve Ölüm: Mutlak yoksulluk, şiddetli açlık ve kötü beslenmeye neden olur. İnsanlar kolera, dizanteri ve tüberküloz gibi önlenemez hastalıklara karşı sağlık hizmetleri ve ilaçlara ulaşamamaları nedeniyle daha savunmasız hale gelir, ölüm oranları yükselir. Diğer yandan görece yoksul insanlar bulaşıcı hastalıklarla sonuçlanabilecek davranışlara daha kolay sürüklenebilirler. Bu insanlar belki açlıktan ölmezler ancak bağışıklık sistemlerini zayıflatarak hastalanmalarına yol açabilecek sağlıklı yiyeceklerle beslenirler. Bulaşıcı hastalıklar dünyadaki yoksulların yaşamını kötü etkilemeye devam etmektedir. Açlık, tüm nüfus gruplarında özellikle bebeklerde, çocuklarda ve gençlerde sonradan telafisi olmayan gelişimsel bozukluklara neden olabilmektedir.

Sosyal ve Politik: Göreceli yoksulluk insanların acil ihtiyaçlarını karşılama aracı olarak uyuşturucu ve küçük suçlardan kaynaklanan durumlara maruz kalınmasına neden olabilmektedir.

Ekonomik: Mutlak yoksulluk içinde yaşayan insanlar yiyecek, su ve barınmaya daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Herhangi bir ekonomik faaliyeti ya da çalışmayı üstlenecek kadar sağlıklı değillerdir. Çocuklarını okula gönderememekte, çocukları bu nedenle eğitimsiz ve becerilerden yoksun kalmaktadır. Bu durum, toplumun içinde bulunduğu daha büyük bölgelerini doğrudan etkilemekte ve ekonomik olarak bozulmasına yol açmaktadır. Dahası eğitimsiz ve görece yoksulluk içinde yaşayanlar daha iyi koşullardaki kentlere göç etmeye zorlanmaktadır. Bu durum, kırsal alandaki insan gücünü azaltmakta, durumlarını daha kötü hale getirmektedir. İnsanlar kentlere göç ettikçe gecekondulaşma başlamakta, nüfus artmakta ve şehir imkânları üstünde baskı oluşturmaktadır (UNICEF, 2004). Bunun yanında yoksulluğun etkileri psikolojik (umutsuzluk, kaygı, karmaşa, depresyon vb.) ve sosyal (sağlıksız ev ortamı, tehlikeli ve sağlıksız çalışma koşulları vb.) olarak da ele alınabilir.

Güçlendirme Literatürü (Multidisipliner bir yaklaşım)

Sosyal hizmet, tarihi boyunca risk altındaki gruplarla ilgilenmiştir. Sosyal hizmetin temel amacı, bireylerin toplumda var olan kaynaklara ulaşmasını engelleyen koşulları azaltmalarını ve ihtiyaçlarını karşılayarak işlevselliıklarını yerine getirmelerine yardımcı olmaktır. Sosyal adalet, eşitlik ve insan hakları sosyal hizmet için temeldir.

Güçlendirme, insanların, örgütlerin veya toplumların kendi yaşamları üzerinde kontrol yetisine sahip olabilmesi olarak tanımlanabilir. Sosyal hizmette güçlendirme yaklaşımı, yoksulluğa bağlı birtakım sorunlara çözüm bulmayı ve yoksulun kendi kararını vererek yaşamının kontrolünü yeniden kazanmasını sağlamak açısından benzersiz bir bakış açısı sunar.

Güçlendirme, farklı sosyo-kültürel ve politik bağlamlarda anlamı olan ve diğer dillere kolayca çevrilemeyen bir kavramdır. Dünyada güçlendirme ile ilişkili yerel terimlerin araştırılması her zaman güncel tartışmalara neden olmuştur. Bu anlamlar arasında kişinin kendi gücü ve kontrolü, kendine inancı, tercihleri, değerleri, şahsiyetine uygun yaşam sürmesi, hakları için mücadele edebilmesi, bağımsızlığı, kendi kararını vermesi, özgürlüğü, harekete geçmesi gibi kavramlar bulunmaktadır. Bu tanımlamalar yerel değer ve inanç sistemlerini içermektedir. Bununla birlikte güçlendirme bireysel ve topluluk düzeyleriyle ilgili olmasının yanı sıra ekonomik, sosyal ve politik temele de dayanmaktadır. Bu nedenle güçlendirmenin hak temelli yaklaşımı da içerecek pek çok tanımı bulunmaktadır. Güçlendirme üzerine yapılan pek çok tanım kişinin kendi kararını vermesi üzerindeki güç ve kontrolü ile yaşam kalitesini belirleyen kaynaklar hakkında karar vermesini içermektedir (The World Bank, 2018).

Sosyal hizmet müracaatçıları devam eden sosyal sistemlerin her düzeyinde yer alabilirler. Mikro düzeyde-bireyler, aileler ve gruplar, mezo düzeyde- formel gruplar ve organizasyonlar, makro düzeyde- topluluk ve toplum (Dubois ve Miley, 2014). Genelci yaklaşımdaki sosyal hizmet uzmanı, mikro, mezo ve makro düzeylerde bireylerin sorunlarına çözüm bulmasının yanı sıra birey için değil bireyle birlikte hareket eder. Söz konusu düzeyler sorunlara bütüncül bir bakış açısı sunar ve böylece yalnızca tek bir soruna değil, sorundan etkilenen pek çok sistemi de çözümün içine katmış olur.

Yoksulluğun çok boyutlu bir kavram olduğu daha önce de vurgulanmıştır. Söz konusu çok boyutluluk bilişsel ve duyuşsal anlamda yetersizlik hissi, stres, depresyon, kaygı gibi sorunlar, mekânsal olarak sağlıklı yaşama ve çalışma ortamları, adaletsiz gelir dağılımı ve yetersiz sosyal politikalar ile toplumsal barışın zarar görmesine neden olabilir. Yoksulluğun birey, aile ve toplum ekseninde çalışılması, hâlihazırdaki değişkenlerin güç ve kaynaklarının harekete geçirilmesinin sorunun çözümde anahtar rol oynamaktadır.

Yoksullukla mücadelede öncelikle, yoksulluğun nelerden kaynaklandığı, bu çerçevede yoksulluk tanımının ve ölçümünün neye dayandırıldığını bilmek önemlidir.

Yoksulluk sorunu, birçok disiplinin ilgi alanına girmektedir. Yoksulluk sorununun çözümü için multidisipliner bir yaklaşım gereklidir. Yoksulluk yönetiminde ekonomi, sosyoloji, psikoloji, sosyal hizmet, sosyal psikoloji, hukuk ve sosyal politika olmak üzere her disiplinin önemli rolleri bulunmaktadır. Yoksullarla çalışırken vaka yönetimi kapsamında yoksulların yaşamış olduğu sorunların özelliğine bağlı olarak örneğin yoksulların iş arama motivasyonları düşük olabilir. Ailede işsizlik, madde bağımlılığı, psikiyatrik özgeçmiş ve alkol sorunu yanında çocuk ihmal ve istismarı yaşanabilir. Yoksullar, yaşamış oldukları ekonomik sorunlardan dolayı borçlanmış olabilir ve bu borçlarının ödenmesinde çeşitli güçlüklerle karşılaşabilirler. Bu çerçevede her soruna yönelik çözüm seçeneklerinin belirlenerek yoksul ve aileleriyle etkili bir çalışma gerçekleştirilmelidir.

Multidisipliner yaklaşımın gereği meslek elemanlarının yoksulluk sorunun çözümünde de önemli rolleri söz konusudur. Multidisipliner ekip içerisinde hukukçuların, sosyal hizmet uzmanlarının, psikologların, ekonomistlerin, istatistikçilerin, sosyal psikologların ve sosyal politikacıların, hatta ilahiyat eğitimi almış kişilerin birlikte, bir arada, çalışarak yoksulluk sorununun nedenleri, etkileri ve sonuçları ile etkili bir işbirliği içerisinde bireysel, ailesel ve toplumsal düzeyde çalışmalarda bulunmaları önemlidir. Örneğin avukatlar, yoksulların haklarını tam olarak kullanamadıklarında savunuculuk rollerini yerine getirebilirler. Hukukçular, yoksulların, ekonomik sorunlar nedeniyle karşılaşılabilecekleri hukuksal sorunlarla (icra, takip, ceza) mücadele etmelerine yardımcı olabilir, danışmanlık hizmeti verebilir, yol gösterebilir ve yoksulların başa çıkma mekanizmalarını güçlendirebilirler.

Ayrıca sosyal hizmet uzmanları, güçlendirme yaklaşımını kullanırken müracaatçının başarısını verdiği hazzı yaşamalarına olanak veren aktiviteler içinde yer almalarına yardımcı olur. Böylece;

Güçlerinin farkına varan müracaatçı sistemleri (birey, grup ve toplumlar) bunları kullanmaya

başlar.

Kendine güvenmeye başlayan müracaatçı sistemleri güçlerinin farkına varır.

Başarıyı yaşayan müracaatçı sistemine bir güven duygusu hâkim olur.

Sosyal hizmet uzmanı, güçlendirme yaklaşımını kullanırken aşağıdaki ilkelere dikkatmelidir;

Müracaatçının en güçlü yönü ön plana çıkarılır. Onun eksikliklerinden bahsetmek yerine onun güçlü yönlerinden bahsetmek onu daha da güçlü hissettirecektir.

Müracaatçı için her şeyin en kolayından başlanır.

Küçük grupları kullanarak çalışmak en iyi yoldur. Çünkü bu yolla müracaatçıların etkinliğe katılımı daha kolay gözlenir. Liderlik yapmaları daha rahat sağlanır.

Saleebey (1997) müracaatçıların kendi becerilerini kullanabilmeleri için sosyal hizmet uzmanlarının yerine getirmesi gereken beş görev önermiştir:

Her bir birey, grup, aile ve toplumun güçlerinin olduğunu bilmek.

Travma, istismar ve hastalık ve bunlarla mücadele örseleyicidir, ancak bunların birer meydan okuma ve fırsat kaynağı da olabileceğinin farkında olmak.

Büyüme ve değişme kapasitesinin üst sınırlarını bilmediğini varsaymak ve bireylerin, grupların ve toplumun amaçlarını ciddi bir şekilde dikkate almak.

Müracaatçılara verilebilecek en iyi hizmetin onlarla işbirliği yapılarak verilebileceğinin farkında olmak.

Her çevrenin kaynaklarla dolu olduğunun bilincinde olmak.

Öte yandan kaçınılmaz olarak güçlendirme *politik* bir kavramdır, ancak bu, uygulayıcıların yaklaşımlarına ve güçlendirme çalışmasının koşullarının gerçekleşmesine bağlıdır. Farkındalık bilinci, gücü ifade etmektedir. Kişisel ya da toplumsal yaşamda alternatifleri görmek ve bulmak için bilinç kazanmak önemlidir (Lee, 1996).

Güçlendirmede, yalnızca kişisel güç hissi veya becerisini geliştirmek ya da *toplumsal değişime* yönelik çalışmaya odaklanmak yeterli değildir. Ancak bu üç unsurun birleştirilmesiyle güçlendirmeye dayalı sosyal hizmet uygulaması mümkün olabilir (Lee, 1996). Bununla birlikte, güçlendirme yaklaşımı sosyal hizmet uygulamasında insanların problem ve patolojilerinden çok onların çevrelerindeki kaynak ve güçlerine odaklanır. Sosyal hizmetin felsefi tutumunda bireylerin içsel ve dışsal güçlerine odaklanılır.

Güçlendirmede *bilgi sahibi olma* ve *farkındalık* kavramları öne çıkmaktadır. Bu kapsamda yoksullarla güçlendirmeye dayalı sosyal hizmet müdahalelerinde aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulmalıdır.

İşbirliğine dayalı bir ilişki geliştirmek,

Güven ilişkisi oluşturmak ve gücü paylaşmak,

Küçük grupları kullanmak,

Bireyin sorununu tanımlamasına yardımcı olmak,

Değişim sürecinde bireyin aktif katılımını sağlamak,

Belirli becerileri öğretmek,

Yardım ilişkisini kullanarak kişisel gücünü deneyimlemesini sağlamak,

Savunuculuk yapmak ve kaynakları harekete geçirmek (Varghese, 2012; akt. Yalçın, 2020).

Güçlendirme, *karşılıklı ilişki yoluyla* gerçekleştirilebilir. *Etik kodlarda* güçlendirmenin, bireylerin, ailelerin, sosyal grupların, organizasyonların iyilik halini geliştirmek, düzenlemek ve sürdürmek için

ilişkileri güçlendirmenin, sosyal hizmet uzmanlarının sorumluluğu olduğu belirtilmektedir (Openshaw vd., 2014; akt. Yalçın, 2020).

Sosyal hizmette güçlendirme yaklaşımı sosyal hizmet uzmanlarının; yoksulların, çalışan yoksulların, fiziksel ve ruhsal zorlukları olanların gerçekliklerini keşfetme, farklılık, sınıf, ırkla birlikte gelen zorluklarla başa çıkmalarında yardım etmesi açısından önemli bir yaklaşımdır. Etkili bir güçlendirme uygulaması için geniş bir beceri ve teori sentezine ihtiyaç duyulur. Güçlendirme yaklaşımı kişisel ve politik güçlendirme seviyelerini birbirine bağlayan kapsamlı bir kavramsallaştırma sağlar. Söz konusu yaklaşım sosyal ve ekonomik adalet ile bireyin sorunları arasında bağlantı kurar (Yalçın, 2020).

Güçlendirme süreci, yardım eden profesyonelde değil kişinin ya da sistemin kendisinde başlar. Bununla birlikte güçlendirmenin birbiriyle bağlantılı üç bileşeninden söz etmek mümkündür. Bunlar, bireylerin daha güçlü ve pozitif bir benlik duygusu geliştirmeleri, bilgilerini arttırmaları ile yapabilirliklerini keşfetmeleri ile hedeflerine ulaşabilmelerinde var olan kaynakların işlevsel bir biçimde kullanılmasıdır (Lee, 1996). Güçlendirmede, bireylerin güçleri üzerinden değerlendirmeler yapılır. Bireylerin amaçlarına ulaşmada onların bilgi, yetenek ve kaynaklarını sistematik olarak kullanmaları üzerinde durulur. Güçlendirme yaklaşımında bireylere yansıtma, cesaretlendirme, öğretme gibi bazı spesifik teknikler öğretilir. Öğretme, hem değerlendirmeyi hem de zorlu durumlarda baş edebilmeyi içermektedir. Bu, aynı zamanda kişilerin kendileri dışındaki, geçmişte ya da şimdiki faktörleri bir dereceye kadar anlamalarını sağlamaktadır.

Yoksulluk ve Makro Politikalar

Makro düzey müdahaleler mahalleler, toplumlar ve toplumların sosyal değişime erişimlerini içerir (DuBois ve Miley, 2014). Bu kapsamda, yetişkin eğitimi, katılımcı araştırma, sağlık eğitimi, kültürel ve toplumsal program ve projeler gibi farklı konular ele alınır. Sosyal sorunlara ilişkin toplumda farkındalık oluşturmak, sosyal gruplar arasındaki kutuplaşmaya ve sosyal dışlanmaya dikkat çekmek buna ilişkin örnekler arasındadır.

Çevreleriyle etkileşimin bir sonucu olarak kişiler, kaynaklar üzerinde kontrol ve ulaşım sağlayarak gücü deneyimlerler (Miley, O'Melia ve Dubois, 2013). Kesişimsel değişimin doğası gereği makro düzeydeki değişimler diğer düzeylerdeki tüm değişimleri de etkilemektedir. Makro düzeydeki çalışmalarında sosyal hizmet uzmanları, sosyal değişim ve sosyal eylemleriyle toplum sorunlarını ve gruplar arası gerilimi çözmeye yardım eder. Bu gibi aktiviteler toplum organizasyonu, ekonomik gelişim, yasama eylemleri ve politika formülasyonunu içerir. Makro düzey müdahaleler, toplumun ihtiyaç duyduğu sorunların çözümüne yönelik toplum standartları ve değerleri hakkındaki bilginin edinilmesini gerekli kılar. Sosyal savunuculuğun tarihi toplum ve sosyal değişim için sosyal adaleti desteklemek üzere şekillenmiştir. Bu düzeydeki müdahalede müracaatçı sistemi topluluk ya da toplumun kendisidir. Makro düzeydeki sistemler; mahalleler, şehirler, kırsal bölgeler ve hükümetleri içerir (DuBois ve Miley, 2014).

Makro düzeyde üç perspektif önem kazanmaktadır:

Toplumların, istihdam ve aile sorumluluklarını içeren yaşam deneyimleri hakkında bilgilendirilmesini sağlamak ve bakış açısını değiştirmek,

İş yerlerindeki koşulları ve kaynakları iyileştirmek, geliştirmek,

Eşitlik için mevzuatı geliştirmektir (Kirst-Ashman ve Hull, 1999).

Bununla birlikte bireysel ve kolektif seviyelerdeki güçlendirme süreçleri arasındaki bağlantıya vurgu yapılmaktadır. Bu kapsamda;

Farkındalık oluşturma. Yani güçsüzlüğün nedenlerini ortak bir anlayışa dayanan yeni bir kolektif kimlik oluşturulması.

Harekete geçme kapasitesinin oluşturulması. Planlama ve organizasyon becerileri, diğer kurumlarla ilişki kurma ve bunlarla etkileşimde bulunma deneyimleri.

Eşitliği artırmak için eylemler yapılması. Toplumdaki her kademedede artan karar alma gücüne ulaşılması.

Makro düzeyde sosyal hizmet uygulamalarının gerçekleştirilebileceği kuruluşların en önemlilerinden biri de toplum merkezleridir. Ülkemizde ise sosyal hizmet merkezleri olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu merkezlere benzer örnekler 1900'lerin başlarında Avrupa ülkeleri ve Amerika'da yerleşim evleri "(settlement house), "komşuluk merkezleri " (neighborhood centers) ismiyle yoksul ve sosyal korumaya ihtiyaç duyan gruplara hizmet vermişlerdir. Toplum merkezleri, toplumların, sosyal korumaya ihtiyaç duyan kesimlerinin kapasitelerini geliştirmek ve güçlendirilmelerini sağlamak anlamında büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda toplum merkezleri çeşitli düzeylerde sosyal hizmet uygulamalarının yerine getirilmesi ile birey ve toplum refahının arttırılmasını hedeflemede göz önüne alınması gereken merkezlerdir.

Sosyal hizmet uzmanları zor yaşam problemleri ve çoğunlukla yoğun baskı altındaki insanlarla çalışmaktadırlar. Bazı bireyler sorunları üzerinde durarak bunların üstesinden gelebilmektedir ancak bazıları sorunlarıyla nasıl baş edeceklerini bilmezler. Bu kapsamda güçlendirme yaklaşımını kullanarak bireye yardım etmek için bireyin kendisine saygı ve kendi değeri güçlendirilebilir. Belirlenmiş güçlerini saptayarak birlikte problemlerini çözme yolları tanımlanır (Ashman ve Hull, 1999).

Güçlendirme odaklı sosyal hizmet uygulamasının amacı, tüm üyelerin aynı haklara sahip olduğu bir toplumu desteklemektir. Güçlendirme perspektifinden sosyal hizmet uygulaması, özellikle haklarından mahrum bırakılan bireyler ve toplum arasında sosyal adaleti sağlamaktır. Yoksul bireylerin ihtiyaçlarını uygun kaynaklarla karşılamının ötesinde eşitsizliği azaltmak ve sosyal adaleti sağlamakta göz önünde bulundurulur. Bu kapsamda güçlendirici sosyal hizmet hem klinik hem de politiktir. Aynı zamanda bireylerin ve toplumun iyilik halini sağlayacak uygun sosyal şartları oluşturma çabası içindedir (Miley, O'Melia ve DuBois, 2013). Güçlendirme odaklı sosyal hizmet uzmanları bireylerin işlevselliğini ve ilişkilerini güçlendirmek, bireylerin ve toplumun iyilik halini sağlamada uygun koşulları oluşturmak için çaba gösterir.

Tablo 1. Güçlendirici sosyal hizmet: klinik ve politik boyutların karşılaştırılması

	Klinik Sosyal Hizmet	Politik Sosyal Hizmet
Amaç	• Sosyal katılımı sağlamak	• Sosyal hakları korumak
Odak	• Bireyin ihtiyaçları	• Bireyin hakları
Hedef	• Kişisel ve kişilerarası etkililik	• Sosyoekonomik-politik adalet
Stratejiler	• Mikro düzey, direkt uygulama, birey ve ailede değişim	• Makro düzey, indirek uygulama, sosyal politika değişimi, sosyal ve ekonomik adalet
Müdahaleler	• Danışmanlık, vaka yönetimi, grup çalışması	• Savunuculuk, yasal girişimler, ekonomik gelişim, politika uygulaması
Tema	Katkı sağlayıcı adalet: Bireylerin toplumda sahip oldukları: <ul style="list-style-type: none">• Toplum kaynaklarına katkıda bulunak,• Topluma tam olarak katılım	Dağıtıcı adalet: Toplumun vatandaşları için sahip olduğu: <ul style="list-style-type: none">• Kaynak ve fırsatları sağlamak,• Yaşamak için temel kaynaklara ulaşım hakkını geliştirmek.

Kaynak: Miley, O'Melia ve DuBois, 2013

Sosyal korumanın en önemli bileşenlerinden birisi olan sosyal yardım vazgeçilemez bir haktır. Sosyal korumanın en önemli bileşenlerinden birisi olan sosyal yardım vazgeçilemez bir haktır. Muhtaç bireylerin sosyal haklardan mahrum kalması kabul edilemez. Bu hak uluslararası anlaşmalarda da garanti altına alınmıştır. Yoksulluk gerek dünyada gerek ülkemizde çözülmesi gereken en önemli sosyal sorundur. Ülkelerin yoksulluk sorunun çözümüne yönelik geliştirdikleri en önemli araç ise sosyal yardımlardır.

Yoksulluk ile Mücadelede Yoksulluk ile Mücadelede Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Politikaları

Sosyal devlet olma ilkesi sosyal adalet kavramıyla da yakından ilişkilidir. Sosyal adalet ise var olan kaynakların toplumdaki bireylere eşit olarak dağıtılmasını içerir. Bununla birlikte sosyal devlet anlayışı hak temelli yaklaşım çerçevesinde toplum içerisindeki dezavantajlı gruplara adil gelir dağılımının sunulması açısından önemli bir yerde durmaktadır.

Bu kapsamda sosyal yardımlara ilişkin program, politika oluşturma, hizmetlerin planlanması gibi konularda öncelikle kamunun sorumlulukları bulunmaktadır. Devlet, adil gelir dağılımını sağlamak üzere belli kriterler kapsamındaki yoksul kimselere sosyal yardım sağlamaktadır. Bir sosyal güvenlik yöntemi olarak sosyal yardımların en temel amacı ise bireylerin kendi kendilerine yeterli hale gelmelerine yardımcı olmaktır. Başka bir deyişle sosyal yardım hizmetlerini gelir transferi olarak da değerlendirebiliriz. Yani kamunun temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumdaki yoksul bireylere karşılıksız olarak ödediği bir ücrettir.

Kamunun yoksullukla mücadelede kullandığı araçların başında sosyal yardımlar gelmektedir. Bu kapsamda söz konusu yardımlar belirli kriterlere bağlı olarak geçici ve sürekli yardımlar şeklinde düzenlenmiştir. Bununla birlikte ülkemizde 2011 yılında çeşitli kurum ve kuruluşlarca günlük halde sunulan sosyal yardımların tek bir çatı altında birleştirilmesine karar verilmiştir. Bu doğrultuda 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Kanun Hükmünde Kararnamesi ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bununla birlikte 2018 yılında 1 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile bazı Bakanlıkların yanı sıra Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı birleştirilerek Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı kurulmuştur. Bu bakanlıklar daha sonra Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olarak ayrılmıştır.

Bakanlığın yoksullara yönelik hizmetleri incelendiğinde bazı Genel Müdürlüklerin koruyucu ve önleyici temelli hizmetler sunduğu görülmektedir. Bu kapsamda yoksullara yönelik kapsamlı sosyal yardımlar Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından sunulmaktadır.

Ekonomik büyüme sayesinde elde edilen refah artışı, sosyal yardım programları aracılığıyla toplumun tüm kesimlerine ulaştırılmaktadır. Yoksullukla etkin mücadele aracı olan sosyal yardımlar alanında reform olarak nitelendirilebilecek birçok yeni uygulama hayata geçirilmiş, sosyal yardım programları çeşitlendirilmiştir. Bu kapsamda 2019 yılı bütçesinden sosyal harcamalar için ayrılan kaynak miktarı 62,1 milyar TL'ye çıkarılmıştır. 2018 yılı için sosyal yardımlar için 50,8 milyar TL kaynak aktarımı öngörülmüştü. Bunun yanında Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün aile yardımları, eğitim yardımları, sağlık yardımları, yaşlı ve engelli yardımları, aşevleri gibi özel yardımlar ve yoksulluğu azaltma amacı taşıyan projelere yapılan destekleri de söz konusudur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yoksulluk tüm insanlığı tehdit eden; sosyal adalet, sosyal barış ve kardeşlik karşısında büyüyen bir tehlikedir. Bu konuda atılacak adımların gelecek yüzyılın dünyasında belirleyici etkileri olacaktır.

Yoksullukla mücadelede ve yoksulluğun azaltılmasında kullanılan en etkin yöntem sosyal yardımlardır. Türkiye'de yapılan diğer yardım uygulamaları incelendiğinde, aynı veya benzer programların diğer ülkelerde de uygulandığı görülmektedir. Bütçeden sosyal yardımlara ayrılan pay sürekli artış gösterirken yoksulluk sorunu gelişmiş ülkelerin de aralarında bulunduğu birçok ülkenin önemli sosyal sorunları arasında yer almaktadır.

Devletimizin ekonomik olanakları, sosyal politikaların gelişmişlik düzeyini hiç kuşkusuz belirleyen önemli koşullarından birisidir. Bu değerlendirme, "Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda anayasa ile belirlenen görevlerini, ekonomik istikrarını korunmasını gözeterek, kaynakların yeterlilik ölçüsünde yerine getirir" (Madde. 65) denilerek Anayasa hükümlerine yansımıştır. Ancak, böyle bir yaklaşım ekonomik zenginliğin bu düzeyin tek değişkeni olduğu anlamına gelmez. Çünkü sosyal politikaların gelişmişlik düzeyini ekonomik zenginliğin yanı sıra, onunla birlikte, *siyasal iktidarın*

yaklaşımı, öncelikleri ile bir ülkede duyulan sosyal koruma gereksinimi kapsamı, içeriği ve boyutları ortaklaşa belirlemektedir.

Sosyal hizmette koruyucu perspektif temelli uygulamalar, sorun oluşuktan sonra gerçekleştirilen hizmetleri, önleyici perspektif temelli uygulamalar ise sorun oluşmadan gerçekleştirilen hizmetleri kapsamaktadır. Günümüzde sosyal politikalarda genel olarak sosyal sorunlar meydana geldikten sonra bunların çözümüne yönelik "koruyucu" hizmetlere yer verilmektedir. Ancak, bu anlayış, sosyal sorunları etkili bir şekilde önleyememektedir. Dolayısıyla önleyici ve müracaatçıları güçlendiren makro düzeyde sosyal politikalara ihtiyaç duyulduğu açıktır.

Yoksulluğun azaltılmasında ekonomik büyümenin temel olduğu konusunda ekonomistler arasında çok az görüş ayrılığı vardır. Birçok kanıt göstermektedir ki gelir dağılımının bozulması yoksulluğu arttırmaktadır. Politika önerisi olarak genellikle ekonomik büyüme ile kıyaslanan yoksulluk ve eşitsizlik değişkenleri bir de yoksulluk eşitsizlik ilişkisi ikili olarak ele alındığında yoksulluğun eşitsizliğin nedeni olduğu söylenebilir. Buna bağlı olarak gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada yoksulluğu azaltıcı iktisat politikalarına ihtiyaç vardır. İktisadi kalkınmada gerek işgücü piyasaları gerekse yeni sanayileşme politikaları açısından yoksulluğun azaltılması önemli amaçlardan biri olarak yerini korumaktadır.

Yoksulluğu önlemeyle ilgili yapılacak çalışmalarda etkin yollardan bir tanesi de içinde bulunulan toplumun yapısına göre yoksulluğu tartışmak, önlem ve çözüm yollarını aramaktır. Ülkelerin yaşadığı sosyal ve ekonomik değişimler arttıkça yoksulluğun görünümleri de farklılaşmıştır. Toplumda dezavantajlı grupların, çocukların, yaşlıların, göçmenlerin yoksulluğunun yanı sıra günümüzde geliri olmasına rağmen yoksulluk sınırında yaşayan bireyleri de içeren ve tüm toplumu hedef alan politikaların geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Bazı Öneriler

Yoksulluk, yalnızca bireyi etkilememektedir. Bireyin tüm yaşamına etki eden ve sosyal çevresini de etkileyebilen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla yoksullukla mücadelede yalnızca tek bir çözüm yolu düşünülemez. Örneğin yoksul bireyin ekonomik anlamda desteğe ihtiyaç duyması halinde yalnızca sosyal yardım sağlayarak güçlendirilmesi onun yaşadığı yoksulluk sorununa çözüm olmayacaktır. Bireyin psikolojik iyilik hali, içinde bulunduğu çevresel, çocuklarının iyilik hali, şiddete uğrama durumu, sosyal destek mekanizmaları gibi birçok etmen birlikte ele alınmak durumundadır. Dolayısıyla yoksulların pek çok düzeyde güçlendirilmeleri, yoksullukla mücadelede önem teşkil etmektedir. Başka bir deyişle yoksulluk bütüncül olarak ele alınarak, etkilediği her sistem düzeyinde müdahalelerde bulunmak önemlidir.

Sosyal yardımlar yoksullukla mücadelede etkili bir mekanizmadır. Ülkemizde en sık yaşadığımız durum, sosyal yardım alan sosyal yardım faydalanıcılarının yardımlarının kesilmemesi için sigortalı bir işte çalışmak istememeleridir. Bu anlamda sosyal yardım alan, sonrasında istihdama katılan yoksulların yardımlarının kademeli olarak kesilmesi için teşvik edici tedbirler gündeme alınabilir.

Sosyal politika aracı olarak yoksulluğu önlemek amacıyla uygulanan projelerin sonuçları daha sık etki analizleri yapılarak takip edilmelidir. Türkiye’de yoksulluk ve sosyal yardımlarla ilgili olarak yapılan çalışmalar çoğunlukla yoksulluğun tanımlayıcı analizi üzerine yoğunlaşmakta, yoksullukla mücadelede kullanılan sosyal politikaların etkilerinin ve başarı düzeylerinin incelendiği analitik incelemeler bazen sınırlı kalmaktadır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarında (SYDV) imkânlar nispetinde daha çok sosyal hizmet uzmanı istihdam edilmesi önem arz etmektedir. Nitekim sosyal hizmet uzmanları yoksulluk olgusunu profesyonel bir şekilde ele alıp uygun sosyal hizmet müdahalesini gerçekleştirecek en önemli meslek elemanıdır.

Geleceğe yönelik hazırlanacak projeler; makro ölçekte yoksullukla mücadele yöntemleri üzerinde odaklanmalıdır. Özellikle, yoksulluk yönetimi, göç yoksulluk ilişkisi, yoksulluğun ölçülmesi, kentsel alanda yaşanan yoksulluk ve kırsal alandaki yoksulluk gibi yeni sorun alanları üzerinde yoğunlaşması gerekmektedir.

Sosyal yardımlar yapılırken verilen yardım bireyleri ataletle değil istihdam ve üretime sevk etmelidir. Sosyal yardımlar kısa vadeli değil, uzun vadeli ve düzenli yapılmalıdır. Yardım alan muhtaçların hayatlarını idame ettirebilecekleri kadar asgari bir gelir devamlı olarak sağlanmalıdır. Bu geliri kendi çabasıyla kazanamayacak olan kişilere her halükârda hayat boyu destek verilmelidir.

Doğal afetlerden zarar gören kişilerin yoksulluğa düşmelerinin engellenmesi ve bu afetlere maruz kalan bölgelerdeki üretim ve büyümenin artırılması için bir “sosyal fon” veya “sosyal program” oluşturulması önem taşımaktadır.

Çeşitli risklere maruz kalan köylüler, esnaf ve dezavantajlı konumda olan kişilere yönelik çeşitli ve fonksiyonel kredi ve destek programları yürürlüğe konulmalıdır.

Köyden kente göçü önleyecek veya düzenleyecek aktif politikalar ve programlara önem verilmelidir.

Mesleki eğitime ağırlık verilerek kentlerdeki işgücü çağdaş gereklere uygun bir şekilde eğitilmeli ve kamunun teknoloji ve araştırma-geliştirme faaliyetlerine yönelik katkısı artırılmalıdır.

Geleneksel dayanışma bağlarının zayıflamasından kaynaklanan güvenlik sorununun çözümü için sosyal dayanışmayı artırıcı ve özellikle vakıflar olmak üzere sivil toplum kuruluşları güçlendirilmelidir.

2002 yılından bu yana ülkemiz, sosyal hizmet ve yardım uygulamalarında birçok gelişmiş ülkenin başaramadığı bir ivme yakalamıştır. Ancak ne kadar çok yardım uygulaması hayata geçirilirse geçirilsin, vatandaş bunlardan haberdar değilse sonuç istenen düzeyde etkili olmayacaktır. Dolayısıyla makro boyutta mahalle düzeyinde oluşturulacak birimlerle (sosyal hizmet merkezleri) kamuoyu bu konularda daha çok bilinçlendirilebilir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, başarıyla uygulanan tüm sosyal politikaları görsel ve sosyal medyada daha geniş biçimde anlatma fırsatı yakalamalıdır.

Medeniyet müktesebatımızda, inanç ve kültür dünyamızda büyük değere sahip sosyal adalet toplumun refahını temin eden ve bireyleri sağlıklı biçimde bir arada tutan temel ilkedir. Gelecekte sosyal hizmet ve sosyal yardımlar alanında hizmet standartlarının yükseltilmesi, nitelikli personelin istihdamı ve denetimin geliştirilmesi, medeniyet kodlarımızdaki değerleri tekrar ihya ederek örnek faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve daha fonksiyonel kurumsal yapıların inşa edilmesi hayati öneme sahiptir. Bu konuda daha çok bilimsel yayına, düşünsel çabaya ve icrai anlamda cesur adıma ihtiyaç bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

Ashman, K. ve Hull, G., (1999). *Understanding generalist practice*. Second Edition, Chicago: Nelson-Hall Publisher DuBois B. ve Miley K.K. (2014). *Social work an empowering profession*. Pearson. Eight Edition.

DuBois, L.B. ve Miley, K.K. (2014). *Social Work: An Empowering Profession*, Pearson 8 Edition.

Gül, H. ve Sallan Gül, S. (2008). Türkiye’de yoksulluk, yoksulluk yardımları ve istihdam. A. Duru Salıcı. (Ed.) *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*. (s. 361-396). Yakın Kitabevi Yayınları.

IFSW (2015). Sosyal Hizmet Uzmanları Uluslararası Federasyonu. (20 Ocak 2020 tarihinde www.ifsw.org.adresinden erişildi).

İşıkhan, V. (2020). Yoksulluk ve Sosyal Politika, Yayınlanmamış Ders Notları, H.Ü. Ankara.

İbnü’l-Hümâm, K. (2003). Şerhu Feth’il-Kadîr Ale’l-Hidâye Şerhi Bidâyeti’l-Mübtedî. (2). Beyrut: Dârul- Kütübi’l-İlmiyye. 265-266.

İzgi, B.B., ve Alyu, E. (2018). Yoksulluk ve gelir dağılımı eşitsizliği: OECD ve AB ülkeleri panel veri analizi, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (3), 9887-996.

Koşar, N. (1989). *Sosyal Hizmetlerde Sosyal Yardım Alanı: Yoksulluk ve Sosyal Hizmet*, MN Ofseyt Baskı.

Lee, A.B.J. (1996). Interlocking theoretical approaches social work treatment. Turner F.J. (Ed.). *The Empowerment Approach to Social Work Practice 4th Edition*. (s. 218-250). Newyork:The Free Press.

Miley K.K., O'Melia W.M. ve DuBois L. B. (2013). *Generalist social work practice an empowering approach*. Pearson Eight Edition.

The World Bank. (2018). *Poverty and shared prosperity 2018: Piecing together the poverty puzzle*. Washington, DC. doi:10.1596/978-1-4648-1330-6.

Türkan, M., ve Sezer, S. (2017). Yaşlı yoksulluğunun yarattığı sosyal ve psikolojik sorunlar: Muğla örneği, *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 4: 35-57.

UNICEF. (2004). *The state of the world's children 2005: Childhood under threat*.<https://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%202005.pdf>. Erişim Tarihi: 12.01.2023.

Yalçın, M. (2020). Kadın yoksulluğunun güçlendirme yaklaşımı odağında incelenmesi, [Yayınlanmamış doktora tezi], Hacettepe Üniversitesi.

Salaeby, D. (1997). *The strengths perspective in social work practice*. New York, Longman.